

De waakhond Argos

Ook het veelgeprezen onderzoeksprogramma Argos (VPRO) heeft ingezonden voor het 1ste Wereld Audio Festival op 17 november in Amsterdam. Argos sleepte eerder de Bronzen Luis (1996), Heemschut Persprijs (2001), de Rooie Reus en Prix d'Europe (2003) in de wacht. De Journalist volgde het totstandkomen van een aflevering.

Vrijdagochtend 16 september. Argos is net afgelopen. Verslaggever Lejo Siepe zet de radio uit, stapt uit de auto en belt aan bij het woonhuis. De woningbouwfunctionaris doet zelf open, monstert Siepe, laat hem binnen en loopt leeg.

Zomaar aanbellen is een risico, geeft Siepe toe. Maar met een schat aan achtergrondinformatie keert Siepe terug naar Hilversum. Op de vaste dinsdagochtendvergadering brengt hij verslag uit van zijn speurtocht naar de troebelen bij Corporatie Holding Friesland. Eindredacteur Gerard Legebeke - vanaf het begin in 1992 bij het programma betrokken - vroeg Siepe deze zomer de woningbouwcorporatie eens door te lichten. Dit naar aanleiding van artikelen in *de Volkskrant* over ontslagen bij de woningbouwcorporatie met 's lands best beloonde commissarissen. Argos steekt graag de neus dieper en langduriger in zaken dan de dagelijks journalistiek pleegt te doen. Inzoomen op het detail is een beproefde methode om het achterliggende verhaal te vertellen.

Volgens Legebeke illustreert Corporatie Friesland goed de richtingenstrijd tussen 'vastgoedjongens' en 'volkshuisvesters' binnen corporaties. Volkshuisvesters ha-

Ellen de Vries

meren op sociale woningbouw, vastgoedjongens proberen met projecten geld te maken. Soms ten koste van sociale woningbouw.

Ooit was het bouwen van goedkope huurwoningen voor minderbedeelden de kerntaak van de corporaties. Maar na de verzelfstandiging stond de overheid ook meer commerciële activiteiten toe. Mét alle gevolgen vandien. Al drie directeurs en het hoofd P&O sneuvelden in de genoemde richtingenstrijd. Als Siepe tijdens de vergadering vertelt hoe tijdens het voorgesprek de naam Willem Endstra

Uit een onderzoek van Pauw, Sanders, Zeilstra, Van Spaendonck, onderzoeksbureau voor public affairs en communicatie, blijkt dat in het parlementaire jaar 2003/2004 door leden van de Tweede Kamer vijftig keer werd gerefereerd, in Kamervragen onder meer, aan radioprogramma's. Kranten werden 1027 keer door de parlementariërs geciteerd, en 143 keer verwezen zij naar televisieprogramma's.

Het aandeel van Argos in deze referenties bedroeg 28 procent. Dat is een opmerkelijk aandeel voor een wettelijke uitzending van gemiddeld 35 minuten. Bovendien wordt Argos niet rond 'prime time' uitgezonden, maar op de vrijdagochtend om 11 uur.

viel, spitst de redactie de oren.

Argos werkt als een collectief. Tijdens de redactievergaderingen worden kritische vragen gesteld en veronderstellingen bijgesteld. (Later blijkt er overigens geen relatie te zijn met Endstra).

Inherent aan de onderzoeksjournalistiek die Argos bedrijft, is de waakhondfunctie. De gevestigde macht is dan ook vaak het doelwit. Legebeke: 'Wie dat ook is.'

Onderzoeksjournalistiek wordt bovendien vaak geassocieerd met onthullingen. Maar in het geval van de woningbouwcorporaties gaat het meer om een reconstructie, legt Siepe uit. 'Hoe zaken kunnen mislopen als gevolg van onduidelijke regels.' De overheid heeft de regels al aangescherpt: inmiddels eist VROM scheiding en 'transparantie' in de financiële boekhouding. Opdat, kortom, tekorten bij vastgoed niet aangezuiverd worden met geld van huisvesting, of andersom. De branche blijkt fraudegevoelig. Onlangs baarde Deloitte & Touche opzien met een rapport over fraudegevallen bij woningbouwcorporaties.

Na de vergadering keert Siepe huiswaarts, naar Groningen.

De meeste medewerkers van Argos (zes fte's) zijn generalisten met ook een speci-

Gerard Legebeke (links) en Lejo Siepe. Foto: Frank Fahrner

alisme. Legebeke heeft bijvoorbeeld justitie, politie en de AIVD in zijn portefeuille. Siepe vindt zichzelf vooral generalist, maar boog zich al eerder over de bouwsector. Argos komt vaak op zaken terug om te zien of beloften worden ingelost.

Siepe: 'Meestal begin ik met inlezen. Personen en telefoonnummers opsporen. Eerst eens praten om achtergrondinformatie en inzicht te krijgen in het conflict.' In dit geval was één achtergrondgesprek genoeg. De thuis 'overvallen' medewerker bleek een schot in de roos.

Siepe: 'Vaak zoek je mensen die willen praten, omdat ze bijvoorbeeld ontslagen zijn.' Toch wilde deze man alleen *off* en niet *on the record*. Je moet geduld hebben als onderzoeksjournalist, stelt Siepe.

Legebeke: 'Het is een manier van leven. Je moet je ingraven in een onderwerp. We werken niet van 9 tot 5. Soms gebeurt er op het laatste moment nog wat. Of word je zo gegrepen door een onder-

werp, dat het je niet meer loslaat.'

Er is één researcher/producer, maar anders dan bij tv doet de Argos-verslaggever zoveel mogelijk zelf: afspraken maken, research, opnemen en monteren.

Legebeke: 'Als de bron steeds met een andere redacteur te maken heeft, is dat niet goed.' Want het opbouwen van vertrouwen en een netwerk is belangrijk. Anders: géén onderwerp. Siepe is niet zo van de borrels en etentjes. Ook minder van de juridisch soms moeilijk te voeren beroepen op de Wet Openbaarheid van Bestuur, hoewel Argos er drie per jaar zaken voert om zaken boven tafel te krijgen.

Siepe spreekt vaak meerdere keren met zijn informanten af om een band te smeden. Dat levert ditmaal op dat hem pikante notulen van de ondernemingsraad worden toegestopt. Daarin staat hoe een van de directeurs op een personeelsfeestje dronken uitkraamde wie hij wilde ontslaan. De notulen - maar ook jaarver-

slagen - bevestigen bovendien de richtingstrijd en daarmee samenhangend het verschil in strategie en cultuur.

Een item over rollebollende bazen is niet interessant. Dat de richtingstrijd onrust veroorzaakte wel. Maar bewijzen dat de vastgoedjongens mogelijk speculeerden met geld dat bestemd was voor sociale woningbouw is natuurlijk het méést interessant. Legebeke: 'Hoe concreter de verhalen, hoe beter.' Tot nu toe ontbrak wederhoor van de eindverantwoordelijke Raad van Commissarissen. Dat gesprek wordt als laatste gepland. Legebeke grapt aan het eind van de tweede vergadering: 'Lejo, jij kunt voorlopig vooruit. Jij bent van de straat.'

We rijden door het donker Groninger landschap, zoekend naar het huis van het hoofd P&O. Ontslagen op het parkeerterrein. B. wil niet als gefrustreerde werknemer geportretteerd worden, zegt hij, terwijl de koffie pruttelt. Siepe be- ▶

23 seconden

Gelukkig hebben we in Vlaanderen nog professoren met voldoende gezag om hun studenten te verplichten een jaar lang met een chronometer naar televisie te kijken. Daar komen dan wetenswaardige dingen uit voort: dat een gemiddelde politicus in de hoofdjournaals van de Vlaamse televisie nog 23 seconden krijgt om een probleem uit te leggen. In een steeds complexere wereld die om steeds meer nuances schreeuwt, moet het altijd maar korter, sneller, flitsender. Nochtans, stellen dezelfde onderzoekers

vast, is de lengte van die journaals toegenomen, en daarbinnen ook het relatieve aandeel van de politieke berichtgeving. Alleen, die wordt niet meer volgepraat door politici maar door journalisten. Want dat was het verrassendste aan het hele onderzoek. Journalisten die journalisten 'ter plaatse' interviewen, journalisten die het in de studio aan de anker van dienst komen uitleggen, nemen nu al zestig procent van de tijd in beslag, meer dan de politici zelf.

Zelf heb ik toch altijd gevonden dat politieke verslaggeving, hoe kritisch ook, uiteindelijk een dienende functie heeft: zo goed mogelijk het maatschappelijk debat beschrijven, zo duidelijk mogelijk de argumenten van de verschillende partijen weergeven.

Dat is niet langer het geval: de politicus is het slaafje van de media geworden, hengelen naar zijn 23 seconden-quote, die hij alleen nog krijgt wanneer het past binnen het format. Zo heeft de Vlaamse 'Man bijt Hond' een itempje waarbij een burgemeester een mechanische stier mag berijden die in het midden van een zwembad opgesteld staat. Zolang hij of zij erop kan blijven zitten, mag de burgemeester promotie maken voor zijn stad. Dan krijgt hij of zij een nat pak. Tenenkrullende, plaatsvervangende schaamte voel ik dan, maar niet één burgemeester heeft deze kans aan zich laten voorbijgaan.

Laatst nog zo'n achter de schermen-documentaire. Steve Stevaert (de Wouter Bos van Vlaanderen) praat met Louis Tobback (de Wim Kok van Vlaanderen) over de invulling van een TV-format. In 'Doe de stemtest' moeten politici en kijkers op basis van multiple choice-vragen bepalen op welke partij ze het best zouden stemmen. Op één vraag mogen ze dubbel inzetten, dan krijgen ze dubbele punten: de joker.

Waarop Tobback: 'Goed, de Amerikanen zijn Irak binnengevallen, onze sociale zekerheid houdt het niet onder de vergrijsing, de begroting wordt aartsmoeilijk. Maar de joker gaat voor! Roep onze ministers van staat samen, Steve!' De lach die volgde had iets cynisch en wanhopigs tegelijkertijd.

spreekt aan de glazen keukentafel wat hij zal vragen. En B. - voor zich een papiertje met aantekeningen - geeft aan waarop hij géén antwoord wil geven.

Siepe zet de koptelefoon op en informeert naar de gevolgen van de strijd tussen vastgoedjongens en huisvesters. B: 'Onrust.' Als Siepe refereert aan iets uit het voorgesprek, aarzelt B., maar zegt dan: 'Ik wil hier niet op doorgaan.' Even later: 'Haalt u dat hele stukje er maar uit.' Dat belooft Siepe. Beloofd is beloofd. Integriteit staat voorop bij Argos.

'Spannend moment,' zegt Siepe op de terugweg. 'Je zag dat er van alles door zijn hoofd ging.' Lastig is dat mensen vaak niet willen praten, of op het laatst moment afhaken. Zoals ook een andere medewerker vanmiddag afbelde, maar Siepe wel op het spoor zette van een mislukte transactie en hem bovendien een vertrouwelijke brief toespeelde.

Die mislukte transactie blijkt uiteindelijk doorslaggevend te zijn voor het vertrek van twee directeurs. Toch nog een ont-hulling! Stukjes bij beetje valt alles op zijn plaats. De vastgoedjongens drukten de aankoop van appartementen in Wommels door zonder instemming van de huisvesters. Uiteindelijk werd er 275.000 euro teveel voor betaald, weet Siepe te achterhalen. De commissarissen weerspreken een richtingenstrijd, houden het op onderlinge persoonlijke conflicten en, wat 'Wommels' betreft, op een incident.

In de montage leggen Siepe en Legebeke samen met de technicus de laatste hand aan het veertig minuten durende onderwerp dat 28 oktober de lucht in moet. Al met al twintig dagen noeste arbeid. De technicus zorgt voor technische perfectie, zodat de journalisten zich kunnen concentreren op de inhoud. Telefoons rinkelen, laatste informatie wordt nog toegevoegd en volgorde van quotes veranderd. Siepe concludeert uit gesprekken en jaarverslagen dat woningbouwcorporatie Friesland al vanaf 2001 te weinig huurwoningen bouwde.

Het sprookje dat deze corporatie een van de laatste 'echte' huisvesters is, is wat Argos betreft uit.